Norwegian Business School

ICJs rådgivende uttalelse om statenes forpliktelser i klimaspørsmål – internrettslig betydning

Knut Bergo

Norsk Forening for Miljørett og Klimarettsgruppen ved UIO 12. februar 2026

Problemstillinger

- ICJ tolker Parisavtalen og annen folkerett
- Rådgivende uttalelse, men folkerettslig prejudikat?
- Mitt tema: Hva betyr ICJs tolking for intern norsk rett?
  - Statens forpliktelser og ansvar
  - Privates forpliktelser og ansvar

Dualisme og presumsjon

- Parisavtalen er ikke inkorporert eller transformert til norsk rett og har således ikke *direkte* betydning for norsk rett jf. det dualistiske prinsipp reflektert i Grl. §§ 26 og 115
- Presumsjonsprinsippet jf. Rt-2000-1811 P (Finanger I):
- *«Norsk lov skal så vidt mulig (…) tolkes i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser.*
- **Contra legem** i vertikale relasjoner*: «Presumsjonsprinsippet i norsk rett er utviklet i rettspraksis. Gjennomslagskraften av dette prinsippet vil være avhengig av karakteren av de aktuelle folkerettslige forpliktelser og av hvilket rettsområde som den nasjonale rettsregel er knyttet til. Også før (…) EMK ble gjort til en del av norsk rett, ble grunnleggende menneskerettigheter tillagt meget stor vekt ved fortolkning av norske rettsregler. **Den norske rettsregel vil yte liten motstand hvis det er tale om konflikt med en folkerettslig forpliktelse som gir borgerne beskyttelse mot inngrep fra det offentlige**, mens motstanden vil være større der en slik forpliktelse griper inn i private rettsforhold».*
    - Kun for statens negative forpliktelser («beskyttelse mot inngrep»)?
- Reservasjon der Stortinget «uttrykkelig har gitt til kjenne» at nasjonal rett skal tolkes uten hensyn folkeretten – hvordan og hva med Grl. § 92?

Direkte indirekte effekt - EMK art 2 og 8

- EMK er norsk lov etter lov om menneskerettigheter
- EMK skal som hovedregel tolkes i tråd med EMDs tolkingsregler (Knut Bergo: *Rett praksis* side 174 flg. med referanse til Rt-2000-996-P (*Bøhler)* og senere saker).
- Parisavtalen har **indirekte** betydning som tolkingsmoment og «ramme» for statenes forpliktelser etter EMK artikkel 2 og 8 (sak 53600/20 *Klimaseniorinnen*))
- EMDs generelle tolkingsregler (ref. VCLT 31) og konkrete argumentasjon i *Klimaseniorinnen* tilsier at ICJs avgjørelse vil få betydning for forpliktelsene etter EMK
- ICJ berører temaene der EMD gir liten eller ingen skjønnsmargin for statene (*Klimaseniorinnen* avsnitt 543 og 548 flg).
- Betyr at reservasjonen for «norske verdiprioriteringer» etter Bøhler-doktrinen ikke får særlig betydning

ICJ og EMK oppsummert

- Kort forklart vil ICJs tolking av Parisavtalen definere statens klimaforpliktelser etter EMK
- Særlig viktig er at 1,5 C målet er rettslig bindende, utsagnene om oljestatenes ansvar for «embedded emissions» og ICJs presisering av **rettslige** krav til statenes innsatsforpliktelse:
- «Each Party's successive nationally determined contribution ~~will~~ *shall* represent a progression beyond the Party's then current nationally determined contribution and reflect its *highest possible ambition*, reflecting its common but differentiated responsibilities and respective capabilities, in the light of different national circumstances.
- Myndighetene må oppfylle innsatsforpliktelsen som norsk lov jf. også Grl. § 92. Norsk klimapolitikk må måles mot denne – om vi skal være en rettsstat som følger folkerett **og** lov
- Norske domstoler legge den til grunn ved tolking av EMK art 2 og 8, men står friere ved tolking av de paralelle rettighetsbestemmelsene i Grl. §§ 93 og 102

Litt mer om Grl. § 112

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger

- Etter HR-2020-1472-P (*Klimadommen*) i første rekke plikt for lovgivende og utøvende myndigheter
- *"Tiltak som gjennomfører* = resultatforpliktelse = strengere enn Parisavtalens innsatsforpliktelse ("highest possible ambition" aka "strict" "best effort")

Tolking av Grl. § 112 i lys av folkeretten

- Presumsjonsprinsippet tilsier at § 112 tolkes i lys av UNFCCC og Parisavtalen med mer som utledet av ICJ, bl.a. med hensyn til viktigheten av vitenskapelige analyser
- Norsk klimapoliikk må som et *minimum* oppfylle innsatsforpliktelsen etter Parisavtalen som utledet av ICJ ("a fortiori" tolking fra mer til mindre)
- Tolket som nasjonal resultatforpliktelse må Norge gjøre *mer* når andre stater svikter
- Grl. § 89 og prøvelsesrett- og plikt overfor lover, forskrifter og offentlige beslutninger
- Konsesjoner til oljeindustrien kan kun opprettholdes dersom de inngår i en politikk som samlet sett er tilstrekkelig ambisiøs til å oppfylle resultatkrav etter § 112 og målsettinger og innsatsskrav etter Parisavtalen

Folkerettens fall og knall?

- Vanlig norsk erstatningsrett gjelder for statens brudd på folkerett
- HR-2024-1169-A er svært streng mht norsk erstatningsrett
  - Alminnelig erstatningsrett eller EMK artikkel 13 for brudd på EMK
  - Ingen unnskyldning for kommunen at staten og dens advokater (og Høyesterett selv) i "gjerningsperioden" hadde insistert på at norsk barnevernsjuss var i tråd med EMK
  - Tilnærmet objektivt statlig ansvar for lov- og folkerettsbrudd?
- Vanskelig å se hvordan staten kan unngå erstatningsansvar for Norges klimabidrag
  - ICJ om årsakssammenheng og oljeproduserende land – presumsjon for intern rett?
  - Ansvarsgrunnlaget er et spørsmål om Parisavtalens målsetting og innsatsforpliktelser er fulgt
- Konklusjon: Folkeretten blir kanskje ikke respektert av alle, men så lenge Norge (og andre siviliserte land) anerkjenner folkeretten **og** rettsstatens prinsipper er folkeretten en effektiv del av den norsk intern rett
- *This is not politics*: Høyesterett – og andre av landets ledende jurister – må nå velge om de vil være rettstatlige jurister eller lakeier for politikere og andre karboninteressenter

Privates forpliktelser og ansvar

- Parisavtalen er ikke en del av EØS-retten eller andre klimaavtaler med EU
- Den er derimot rettslig utgangspunkt for flere EU-rettsakter (Taksonomien, CSRD, CSDDD med mer) som er eller vil bli del av EØS-retten
- Taksonomiens miljømål 1 («Climate Change Mitigation») viser til Parisavtalen, kravene til miljømessig bærekraftige aktiviteter i artikkel 10 og delegerte rettsakter er utformet basert på Parisavtalens 2050 krav til «net zero emission»
- CSRD – selskapene har ingen plikt til å lage overgangsplaner med utgangspunkt i målene etter Parisavtalen
- CSDDD - Parisavtalen vil bety mindre på grunn av endringer

CSDDD

- Nåværende versjonen:
  - Artikkel 22 med krav til «best effort» omstillingsplan fra selskapene for å oppfylle Parisavtalens 2050 mål og EUs mellommål med hensyn til utslippsreduksjoner
  - EU-rettslig ansvar for selskapers krenkelse av menneskerettigheter
- De store selskapene ville fått *medforpliktelser og medansvar* for oppfyllelse av Parisavtalen
- Med «omnibus simplification» blir dette endret
  - Artikkel 22 opphevet og 29 vesentlig endret
  - Parlamentets vedtak 16.desember 2025 - rådet har sagt at de vil endelig godkjenne Parlamentets forslag tidlig i 2026, endelig versjon er ventet i mars

CSDDD og menneskerettigheter

- Kravet til “human rights due diligence” avdempet med risikobasert tilnærming
- Definisjonen av menneskerettigheter er uendret
  - Inkluderer beskyttelse av liv og privatliv etter FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SPR), men svakere vern enn EMK?
  - Særlige klimamenneskerettigheter (Annex Part I pkt 14-15)
- Samme kobling til Parisavtalen og ICJ som tolkingsmoment for SPR som for EMK?

Selskapenes ansvar – nå under nasjonal kontroll

- Ny tekst: Where a company is held liable **pursuant to national law** for damage caused to a natural or legal person by a failure to comply with the due diligence requirements under this Directive, Member States shall ensure that those persons have a right to full compensation. **Full compensation shall not lead to overcompensation, whether by means of punitive, multiple or other types of damages.'**
- Ingen **plikt** for statene til å sikre at ansvarsreglene som gjennomfører CSDDD artikkel 29 slår gjennom relevant lov (inkludert skadestedets rett) dersom dette ikke er statens egen rett

Men ikke fritt frem heller – fortalen (28)

- At the same time, as a matter of both international and Union law, Member States should be required to ensure that victims of adverse impacts have **effective access to justice** and to guarantee their **right to an effective remedy**, as enshrined in Article 2(3) of the International Covenant on Civil and Political Rights, Article 8 of the Universal Declaration of Human Rights, Article 9(3) of the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention) and Article 47 of the EU Charter of Fundamental Rights.
- Member States should therefore ensure that, in case a company is **held liable** for a failure to comply with the due diligence requirements laid down in Directive (EU) 2024/1760, and that where such failure caused damage, victims are able to receive full compensation, which should be granted in accordance with the principles of effectiveness and equivalence, while balancing this through safeguards should prevent against overcompensation.

Epstein-filene er for pyser....

- During last summer's EU-US trade negotiations, Washington explicitly requested changes to the CSDDD to avoid stringent obligations for American multinationals operating in the EU.
- Documents revealed coordinated efforts by major US corporations, including Exxon, Chevron and JPMorgan, to weaken European sustainability regulations in close collaboration with US diplomatic representatives.
- Italy emerges as a key country in the US strategy - identified as the actor to leverage in order to build a bloc on Article 22 of the CSDDD - it was the first to support its removal
- Europeisk næringsliv ("job creators") og organisasjoner og politikere gjorde også sitt
- Massive kampanjer – også om den "pragmatiske" Melloni – MAGAs trojanske hest (men selvsagt ikke den eneste).
- Draghi-rapporten fra 2024 gir ingen støtte til endringene i CSDDD. Den pekte tvert imot på grønn omstilling som en konkurransemulighet for Europa. Gjentatt av Drahi nå nylig.
- Kan Trumps ødeleggelse av vestlige allianser bidra til en renessanse for sunn fornuft? Eller ligger håpet i at internasjonale avtaler og juss igjen kan stanse og rettlede politikken - før det er for sent?